

- у дитячому колективі повинна панувати відкрита концепція викладання, яка відмовляється від певних штампів, шаблонів і схем.

Зарубіжні педагоги наголошують на тому, що фізична культура і спорт володіють великим розвивальним та виховним потенціалом, використання якого є запорукою успіху процесу становлення особистості. Так, наприклад, німецький педагог Групе таким чином визначає основні комплекси освітніх мотивів: “1) фізичні вправи, гра і спорт формують важливу сферу незамінного і специфічного первинного життєвого досвіду і основ світосприйняття; 2) вони володіють охоронно оздоровчою цінністю, забезпечуючи зміцнення і укріплення здоров’я (працездатності, життєвих сил, доброго самопочуття); 3) естетичний зміст фізичних вправ, гри, спорту (їх грація, природність, свобода і невимушеність); 4) їх значення (яке необхідно розглядати дуже деталізовано) і конкретно для особистості і суспільства (чесність і порядність у відношеннях з оточуючими, впевненість у своїх силах, комунікабельність, соціально коректна поведінка, дисципліна); 5) власне ігрове значення фізичного виховання (спонтанність, м’язева радість, безкорисливість, відсутність утилітарної доцільності)” [2: 115].

Отже, фізичне виховання та спорт відіграють виключно важливу роль у становленні характеру дитини. Проте процеси оволодіння фізичною культурою потребують нагального удосконалення у всіх виховних інституціях, відповідальних за становлення особистості. Сім’я, школа, громадські дитячо-юнацькі та молодіжні організації повинні будувати свою діяльність таким чином, щоб створити оптимальні умови для фізичного виховання та розвитку особистості. Саме на цих організаціях та закладах лежить сьогодні відповідальність за характер і здоров’я нації в цілому і окремої особистості зокрема. Проблеми фізичного виховання і фізичної культури потребують негайного негального вивчення та позитивного вирішення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. – Дрогобич: Коло, 2003. – 528 с.
2. Групе О. Движение, игра и достижение в спорте. Основные темы антропологии спорта. – 1975. – 576 с.
3. Кудрицький М. Фізичне виховання в школі // Вільна українська школа. – 1919-1920. – Серпень-грудень. – Т.1. – С.48-52.
4. Кузьмів Я. Трохи серця – трохи неба (Про діточі садки на селі в часі пільних робіт). – Львів: Накладом Повітового Союзу Кружків Рідної Школи у Львові, 1936. – 20с.
5. Майнберг Э. Основные проблемы педагогики спорта: вводный курс. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 318с.
6. Психологія. З викладом основ психології релігії / За ред. о. Юзефа Макселона. – Львів: ”Свічадо”, 1998. – 320 с.
7. Русова С. Вибрані педагогічні твори. – К.: “Освіта”, 1996. – 304 с.
8. Український сокіл, 1935, ч. 3.

УДК 37.035.3

Н.В. Слюсаренко

ПОНЯТТЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ В СПАДЩИНІ В.СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті на основі аналізу спадщини видатного українського педагога В. Сухомлинського виявлено поняттєво-термінологічний апарат трудової підготовки, створений та охарактеризований видатним педагогом.

In the article it is defined the framework of notions and terms of labour preparation on the basis of the analysis of a heritage of the Ukrainian teacher V.Suhomlinskij, which was created and characterised by the well-known teacher.

Під час дослідження та висвітлення будь-якої проблеми науковці зазвичай використовують відповідний поняттєво-термінологічний або категорійно-поняттєвий апарат. Сформувавши його належним чином можна лише за умов урахування сутності слів “категорія”, “поняття”, “термін”, адже саме вони пояснюють, що має бути обов’язково відображене у визначенні певних слів або словосполучень.

З огляду на зазначене вважаємо за необхідне передусім нагадати тлумачення слів “категорія”, “поняття”, “термін”.

Категорія – основне логічне поняття, що відбиває найзагальніші закономірні зв’язки й відношення, які існують у реальній дійсності [3].

Поняття – результат узагальнення суттєвих ознак об’єкта дійсності, або відображення суттєвого в феномені, закріплене словом [3; 5; 6].

Термін – слово або словосполучення, що виражає певне поняття якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо [2].

Як бачимо, наведені вище тлумачення слів “категорія”, “поняття”, “термін” дещо подібні одне до одного. Тому автори наукових досліджень та педагоги-практики для того, щоб роз’яснити у своїх роботах сутність певних слів або словосполучень, часто застосовують одне з них, обране на власний розсуд, або оперують словосполученнями “поняттєво-термінологічний апарат”, “категорійно-поняттєвий аспект” тощо.

Трудова підготовка має свій поняттєво-термінологічний апарат, який формується протягом досить тривалого періоду. Цей процес не може бути завершеним, оскільки з плином часу виникають усе нові й нові поняття (категорії, терміни), які потребують роз’яснення, а відомі раніше слова та словосполучення набувають нового забарвлення, отримують нові трактування.

Варто зауважити, що роз’яснення різноманітних понять, пов’язаних з трудовою підготовкою, містять дослідження А.Вихруща, Р.Гуревича, С.Дем’янчука, Н.Калініченко, В.Мадзігона, С.Мазуренко, В.Сидоренка, Г.Терещука, Д.Тхоржевського та інших сучасних науковців.

Водночас не знижується інтерес до поняттєво-термінологічного апарату трудової підготовки, сформованого в попередні роки, до тлумачень основних понять даної проблеми видатними педагогами минулого.

Мета нашої публікації – проаналізувати спадщину В.Сухомлинського та виявити поняттєво-термінологічний апарат трудової підготовки, створений та охарактеризований видатним педагогом.

Василь Олександрович, який розробив принципи трудового виховання, детально охарактеризував їх, а також описав методи, форми і засоби трудової підготовки, що найбільш ефективно впливають на підростаюче покоління, мав власні уявлення про сутність багатьох термінів, які дещо відрізнялися від загальноприйнятих.

Наприклад, він писав, що праця – “могутнє джерело розумового розвитку”, “корінь моральності”, “засіб для досягнення цілого ряду багатогранних цілей виховного процесу”, “дуже складне явище, в якому розкривається ідейний, емоційний, розумовий, естетичний, психологічний, творчий смисл людського життя, виховання й самовиховання” [7].

В.Сухомлинський здійснив класифікацію праці школярів за такими ознаками:

- за суспільною значимістю;
- за співвідношенням навчальної і виховної мети;
- за роллю і місцем у здійсненні розумового, морального, естетичного, фізичного виховання, політехнічної освіти;
- за співвідношенням розумових та фізичних зусиль;
- за характером знарядь праці;

- за результатами трудової діяльності;
- за оплатою.

Ці ознаки відкрито ним у ході проведення багаторічних досліджень [16].

Педагог вважав, що будь-яка праця має надзвичайно важливе значення. Зокрема, він наголошував, що “людину, яка здобуває середню освіту, треба підготувати, настроїти на просту, “чорнову”, буденну працю робітника і селянина” [13: 79]. В.Сухомлинський був переконаний, що тисячі комбінацій розумних рухів рук людини є одним із найбільш могутніх засобів розвитку її мозку, що розумна рука робить розумним мозок [4: 262].

Більш того Василь Олександрович підкреслював, що без праці людина не лише не може знайти свого покликання, а й не зможе існувати, бо це – “життєво необхідна діяльність”. Досить переконливо підтверджують зазначене його роботи “Праця, покликання, щастя” [11], “Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості” [13], “Формування комуністичних переконань молодого покоління” [15], “Підготовка учнів до трудової діяльності” [8], “Праця і боротьба” [9], “Праця і моральне виховання” [10], “Природа, праця, світогляд” [12], “Серце віддаю дітям” [14] та інші, а також досвід роботи в школі.

Ось, наприклад, фрагмент витягу з протоколу засідання психологічного семінару Павлівської середньої школи від 23 жовтня 1968 року. У ньому представлено доповідь Василя Олександровича на тему: “Праця як важлива умова повноцінного морального і розумового виховання”, в якій він, зокрема, сказав: “Батьки думають, що їхні діти ще довго будуть маленькими, вони не помічають навіть, як швидко вони виростають, з ними й досі граються. Ми живемо в такий час, коли матеріальні умови життя дуже хороші, коли людина одержує багато того, чого вона не заслужила. Дехто з учнів погано вчиться, нічого не робить вдома, а в той же час має дорогі подарунки. Батьки дуже балують своїх дітей: собі не куплять найнеобхіднішого. Вони тремтять над своїм “квітником”, поливають його, а там виростає тим часом чортополох. З таких дітей нічого доброго не виросте, тому, що дитина росте егоїстом, ледарем. Батьки закидають дітей подарунками, думають, що вони виростуть, подякують їм, все життя пам’ятатимуть. Але такі люди, які вирости ледарями, і до своїх батьків дуже жорстокі, вони звикли рахуватися лише зі своїми власними інтересами. Дитину змалку треба привчати до праці”. Щоб це зробити, педагог радить батькам “створити в сім’ї режим праці для своїх дітей, бо без справжньої праці не буде хорошої людини, трудівника суспільства” [1: 60]. Не можемо не підкреслити, що ці слова педагога стають надзвичайно актуальними в умовах сьогодення.

Окрім поняття “праця” В.Сухомлинський у своїх творах використовує чимало висловлювань, пов’язаних з цим словом, та пояснює їх сутність. Серед них такі: “буденна праця”, “проста праця”, “загальна праця”, “колективна праця”, “загальна продуктивна праця”, “загальна праця по самообслуговуванню”, “активна праця”, “улюблена праця”, “красива праця”, “творча праця”, “майстерна праця”, “розумова праця”, “творча розумова праця”, “фізична праця”, “суспільно корисна праця”, “мудрість праці”, “виховна праця”, “продуктивна праця”, “праця для людей”, “чужа праця”, “праця маленьких дітей”, “дитяча праця”, “праця великої суспільної значущості”, “духовно багата, цікава, інтелектуально насичена праця” та ін.

У контексті трудової підготовки підростаючого покоління педагог вживає також наступні слова та висловлювання: “діяльність”, “творчість”, “трудова діяльність”, “трудова життя”, “трудова виховання”, “трудова самовиховання”, “трудова культура”, “атмосфера праці”, “трудова захоплення”, “трудова напруження”, “трудова натхнення”, “працьовитість”, “дитяче бажання працювати”, “тяжіння до творчої праці”, “висока моральна сутність праці”, “захопленість моральною красою праці”, “тонке взаємне відчуження праці”, “одухотвореність працею”, “радість праці”, “самовираження в праці”, “майстерність рук”, “майстерність праці” тощо.

Зустрічаються в спадщині видатного вітчизняного педагога й багато інших понять, пов’язаних з трудовою підготовкою підростаючого покоління. Серед них є загальноприйняті (“політехнічна культура”, “технічна культура”, “культура праці”, “трудова культура”,

“трудова відносина”, “трудова колектив”, “трудова спрямованість”, “трудова творчість”, “професійна орієнтація” та ін.), а також унікальні (“трудова інтелігентність”, “трудова самовиховання”, “улюблена праця”, “трудова загартування дітей”, “органічна потреба в праці” та ін.) [7].

Як бачимо, палітра дуже широка та змістовна. Це пов’язане з тим, що Василь Олександрович намагався прищепити своїм вихованцям любов як до “духовно багатой, цікавой, інтелектуально насиченой праці”, так і до праці “простої, “чорнової”, буденної”. Разом із педагогічним колективом Павлівської школи педагог дбав про те, щоб у кожного вихованця була “улюблена праця”, яку б він виконував самостійно, та “колективна праця”.

Ці та багато інших понять та висловлювань педагога є джерелом для вдосконалення сучасної системи виховання, адже в них, наприклад, звучать завдання для сучасних педагогів щодо трудової підготовки підростаючого покоління. На нашу думку, це, насамперед, такі завдання:

- усіляке залучення дітей до участі в простій, “чорнової”, буденній праці;
- залучення школярів до активної участі в загальній праці, колективній праці, загальній продуктивній праці, загальній праці по самообслуговуванню;
- створення умов для надання учням можливості вибору улюбленої праці та опанування нею;
- формування у дітей навичок трудового самовиховання та бажання ним займатися;
- формування у школярів політехнічної культури, технічної культури, трудової культури, культури праці;
- трудове загартування дітей та виховання у них бажання працювати, органічної потреби в праці, тяжіння до творчої праці;
- створення навколо дитини атмосфери праці, трудового захоплення.

Перелік завдань можна було б продовжити, виходячи лише із понять, які використовував видатний український педагог у своїх творах, та його висловлювань.

І насамкінець зауважимо, що спадщина В.Сухомлинського, як відомо, не містить педагогічних або тлумачних словників, більш того у ній майже немає чітких визначень тих чи інших понять (категорій, термінів). Однак за умов уважного її вивчення можна отримати досить точні уявлення про те, що саме вкладав видатний педагог у те чи інше поняття, чому він вважав за необхідне надати у своїх працях роз’яснення таких словосполучень, як: “трудова захоплення”, “трудова напруження”, “дитяче бажання працювати”, “праця великої суспільної значущості” тощо. Саме тому у подальшому варто продовжити аналіз творчості В.Сухомлинського та систематизувати створений та охарактеризований ним поняттєво-термінологічний апарат трудової підготовки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. З архіву державного педагогічно-меморіального музею В.О.Сухомлинського // Педагогічний вісник. – 2008. – №1-2 (5-6). – С. 60-66.
2. Нечволод Л.І. Сучасний словник іншомовних слів. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. – 768 с.
3. Новий тлумачний словник української мови / Укладачі В.Яременко, О.Сліпущко: В 3 т. – К.: Видавництво “АКОНІТ”, 2005. – Т.1. – 926 с.
4. “Обережно: дитина!”: В.О.Сухомлинський про важких дітей: тематич. зб. / Упоряд. Т.В.Філімонова; за наук. ред. проф. О.В.Сухомлинської. – Луганськ: Державний заклад “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, 2008. – 264 с.
5. Педагогічний словник / За ред. акад. М.Д. Ярмаченка. – К.: Пед. думка, 2001. – 516 с.
6. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений. – Ростов-н-Д.: Изд-во “Феникс”, 1998. – 544 с.
7. Слюсаренко Н. Трудове виховання в спадщині В.Сухомлинського // Наукові записки. – Випуск 78 (2). – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – С. 90-95.
8. Сухомлинський В.О. Підготовка учнів до трудової діяльності. – К.: Рад. школа, 1957. – 22 с.
9. Сухомлинський В.О. Праця і боротьба // Вибрані твори: У 5т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.5. – С. 532-536.

10. Сухомлинський В.О. Праця і моральне виховання. – К.: Рад. школа, 1962. – 154 с.
11. Сухомлинський В.О. Праця, покликання, щастя // Вибрані твори: У 5т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.5. – С. 167-176.
12. Сухомлинський В.О. Природа, праця, світогляд // Вибрані твори: У 5т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.5. – С. 551-562.
13. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // Вибрані твори: У 5т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 55-206.
14. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори: У 5т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.3. – С. 7-279.
15. Сухомлинський В.О. Формування комуністичних переконань молодого покоління // Вибрані твори: У 5т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.2. – С. 7-146.
16. Ткаченко І. Творчий внесок В.О.Сухомлинського в розвиток радянської педагогічної науки // Серп і молот. – 1988. – 28 вересня.

УДК 37.0(09)(477):372(095)

І.Г. Улюкаєва

СУСПІЛЬНЕ ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ ЗА ЧАСІВ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1991-2008 РР.): ВТРАТИ ТА ЗДОБУТКИ

У статті проаналізовано процеси, що відбувалися в суспільному дошкільному вихованні України 1991 – 2008 рр., визначено негативні та позитивні тенденції, втрати та здобутки.

The processes which took place in public preschool education of Ukraine 1991 – 2008 are analyzed in the article were defined negative and positive tendencies, losses and achievements.

Ті зміни, що відбулися у суспільному дошкільному вихованні за часів здобуття Україною державної незалежності важко оцінити однозначно. Тут були як певні втрати, так і здобутки.

Мета статті – проаналізувати ті процеси, що відбувалися у суспільному дошкільному вихованні й визначити негативні та позитивні тенденції, втрати та здобутки.

На початку 90-х років у соціально-економічному житті України відбулися значні зміни, які суттєво вплинули на подальший розвиток суспільного дошкільного виховання.

У 1991 р. було проголошено створення самостійної, незалежної Української Держави. Почалося відродження національної державності, культури, освіти.

У цей же час у країні розпочався перехід до ринкової економіки. Цей процес проходив досить складно й супроводжувався деякими негативними явищами, як-то погіршення фінансово-економічного стану підприємств, скорочення виробництва, безробіття, зниження життєвого рівня населення.

Економічна нестабільність, брак коштів негативно позначилися на роботі дитячих садків, що призвело до скорочення їх мережі. Ще одним чинником, який призводив до зменшення кількості дошкільних закладів, стало поступове скорочення протягом 90-х років народжуваності. Причина цього явища також полягала в економічній нестабільності у країні.

У 1992 р. в Україні функціонувало 24500 дитячих садків. Це був найвищий показник за всю попередню історію. Кількість дітей, охоплених системою суспільного дошкільного виховання, досягла 2,2 млн., що складало 57% від загальної кількості дітей дошкільного віку. Виховний процес у дошкільних закладах здійснювали 268000 педагогічних працівників, 97% з них мали відповідну освіту [5].

Але вже в 1992 р. далися взнаки ті негативні явища, що стали характерними для системи суспільного дошкільного виховання впродовж 90-х років ХХ ст. Уперше за весь повоєнний час припинилося розширення мережі дитячих садків. Були зірвані плани